

تأثیر رسانه در ساختار قدرت

• فریبرز درودی^۱

دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی
واحد علوم و تحقیقات و کارشناس سازمان اسناد و کتابخانه ملی

چکیده

در جهان معاصر رسانه به‌مثابه ابزار مؤثری در هدایت و کنترل جریان اطلاعات و اخبار ظاهر شده است. کشورهای قدرتمند با استفاده از مدیریت متمرکز اطلاعات در گستره بین‌المللی و با بهره‌گیری از این ابزار اثربخش در کنار امکانات ارتباطات راه‌دور، و مدیریت انواع رسانه‌های دیداری، شنیداری و چاپی، به‌طور مؤثری در جوامع جهان نفوذ کرده، و توانسته‌اند با نظارت مستمر بر جریان اطلاعات از این عنصر آگاهی‌بخش به‌عنوان یک راهبرد اثربخش بهره‌گیرند. در این میان انواع رسانه‌های خبری و اطلاعاتی، و نیز تولید محصولات اطلاعاتی چون خبرگزاری‌ها، روزنامه‌ها، مجلات، رادیو و تلویزیون، شبکه‌های ماهواره‌ای، فیلم و سینما، طنز تصویری، و نیز موسیقی نقش مؤثری ایفا می‌کنند. شبکه و محیط اینترنت با سرعت بالای خود در دسترسی به اطلاعات، بر تأثیر این فرآیند افزوده است. **کلیدواژه‌ها:** رسانه‌های ارتباطی، اثربخشی فناوری، نفوذ اینترنت و جریان بین‌المللی اطلاعات.

مقدمه

حوزه کشورهای شمال (غنی اطلاعاتی)، نشان‌دهنده موقعیت جریان اطلاعات است. ناشران بزرگ جهان به کشورهای شمال تعلق دارند. این ناشران سهم بسزایی در تولید دانش جهانی ایفا می‌کنند. همچنین پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر جهانی نظیر الزوایر^۲ و پراکوست^۳ و نیز مؤسسات علمی قدرتمندی، چون آی. اس. آی^۴ در این منطقه پا به عرصه وجود نهاده‌اند. در بخش استنادهای^۵ منابع علمی که در کشورهای جنوب به انتشار می‌رسد، سهم منابع شمال بسیار بیشتر از منابع بومی است. در محافل علمی این کشورها، هرچه استناد به منابع اطلاعاتی علمی و فنی منتشرشده در حوزه کشورهای شمال، به‌خصوص به زبان انگلیسی، بیشتر باشد، سبب

جریان یک‌سویه اطلاعات از سوی کشورهای پیشرفته به‌سمت کشورهای درحال توسعه در حرکت است. این پدیده سبب شده تا کشورهای جنوب (فقیر اطلاعاتی) دچار وابستگی اطلاعاتی شوند. دامنه این وابستگی از نیاز به اخبار روزانه تا اطلاعات علمی و فنی گسترده است. کنترل جریان اطلاعات در عرصه جهانی از توانایی کشورهای درحال توسعه خارج است، زیرا این کشورها ابزار مناسب، قدرت اشاعه و هزینه لازم برای اجرای این کار را در اختیار ندارند. مهم‌تر آنکه تولید اطلاعات بنیادین در این کشورها صورت نمی‌پذیرد. حجم انتشارات به‌عنوان نماد تولید دانش در

اطلاعات در جهان
معاصر از طریق
ابزارهای ارتباطی نوین
مبادله می‌شود

فروش اطلاعات
به صورت چاپی و
دیجیتالی از منابع
درآمد سرشار ناشران
و ارائه‌دهندگان خدمات
اطلاعاتی محسوب
می‌شود

دارند، چه در عرصه اطلاعات علمی و چه در حوزه اخبار و اطلاعات عمومی، به رسانه در حکم ابزار اثربخشی در نظام‌های گسترده توزیع اطلاعات وابسته است. کشورهای قدرتمند جهان تلاش وسیعی برای حفظ و تقویت جریان یک‌سویه اطلاعات و کنترل سازه‌های بنیادی آن می‌کنند.

نگرش‌های متفاوت به رسانه‌های ارتباطی در عرصه تفکرات اندیشمندان جامعه اطلاعاتی^۶ دو دیدگاه خوش‌بینانه و بدبینانه درباره رسانه وجود دارد. هریک از این دو برداشت در واقع نوع نگاه و منظری^۷ است که متفکران در حوزه جامعه اطلاعاتی نسبت به رسانه دارند. رسانه در دنیای کنونی به‌عنوان عامل اثربخش و پرنفوذی در روابط بین‌الملل مطرح شده است. این ابزار سودمند با نظارت بیشتر بر زندگی مردم و تعامل میان آنان همراه بوده است. تامپسون (۱۳۸۰، ص ۱۸۵-۱۸۶) به تأثیر وسیع رسانه در دنیای معاصر اشاره کرده و می‌گوید: ترتیب مجدد زمان و مکان که با تحول رسانه‌ها میسر شده است، خود بخشی از یک مجموعه گسترده‌تر فرآیندهایی است که جهان مدرن را دگرگون کرده‌اند، و هنوز هم چنین می‌کنند. این سنجش از نظر وی بیشتر به فرآیند جهانی‌سازی^۸ ارتباط پیدا می‌کند، که از مقولات مهم و بحث‌برانگیز در میان متفکران دنیای مدرن بوده است. یکی از متفکرانی که از منظر بدبینانه به نفوذ و تأثیر رسانه می‌نگرد،

اعتبار بالای آن آثار خواهد بود. این پدیده سبب شده تا متخصصان و دانشمندان در کشورهای درحال توسعه برای کسب امتیاز و بهره‌مندی از موقعیت برتر علمی، همواره از منابع منتشرشده در کشورهای شمال بهره‌گیرند. جریان اطلاعات علمی و فنی در این عرصه بارزتر است. صادرات فناوری از سوی کشورهای پیشرفته به سایر کشورهای جهان، مستلزم ارسال اطلاعات علمی مربوط نیز می‌باشد. همچنین این پدیده یکی از عوامل تثبیت موقعیت اطلاعاتی و علمی کشورهای شمال محسوب می‌شود. وابستگی به امکانات صنعتی و فنی کشورهای پیشرفته، ارزش اطلاعات علمی تولیدی آنها را نیز افزایش می‌دهد. اطلاعات در جهان معاصر از طریق ابزارهای ارتباطی نوین مبادله می‌شود. در این میان استفاده از امکانات اینترنت و به‌ویژه محیط وب گردش اطلاعات در سطح جهان را گسترش می‌دهد. اینترنت ابزار مهمی برای ارائه اطلاعات است. امروزه حجم عظیمی از فعالیت‌های علمی و پژوهشی با این ابزار اطلاع‌رسانی، و ازسوی پایگاه‌های اطلاعاتی و دانش در اختیار متخصصان و پژوهشگران قرار می‌گیرد. تعداد زیادی از ناشران مجلات علمی دارای پایگاه در محیط شبکه هستند که معمولاً مقالات تمام‌متن خود را به مشترکان ارائه می‌دهند. فروش اطلاعات به‌صورت چاپی و دیجیتالی از منابع درآمد سرشار ناشران و ارائه‌دهندگان خدمات اطلاعاتی محسوب می‌شود. بر همین اساس قدرتی که کشورهای شمال

اصطلاح جامعه‌ اطلاعاتی بیانگر توسعه فناوری‌های نوین اطلاعاتی است

یورگن هابرماس^۹ است. در این باره مسعودی (۲۰۰۵) اظهار می‌دارد که یورگن هابرماس بر آن بود تا تأثیر رسانه‌های ارتباطی جدیدتر مانند رادیو و تلویزیون را بیشتر منفی تعبیر کند. زیرا شکل‌های جدید مکالمه که به صورت مصاحبه‌های غیررسمی تلویزیون، میزگردها و نظایر آن ارائه می‌شوند، به هیچ‌وجه با بحث انتقادی - منطقی‌ای که در فضای قهوه‌خانه‌ها و کلوپ‌ها از سوی مردم و پس از انتشار اخبار در مطبوعات صورت می‌گرفت، قابل مقایسه نیست. اینگونه مکالمه‌ها از نظر هابرماس مکالمه‌های کنترل‌شده و نظارت‌شده هستند. گروسوایلر^{۱۰} (۲۰۰۱، ص ۲۳) ضمن توضیح درباره‌ فعالیت هابرماس به‌عنوان یک بوم‌شناس^{۱۱} رسانه، بیان می‌کند که وی بر ارتباط به‌عنوان فرصتی آزادی‌بخش که در دو نوع اقدام فعال، عقلانی، هدفمند و اقدام گویا تدوین گردیده، متمرکز شده است؛ و میرعابدینی (۱۳۸۲) درباره‌ نگرش هابرماس درخصوص اطلاعات بیان می‌کند که در مدیریت و دست‌کاری اطلاعات و نابودی گستره همگانی در میان مفسران جامعه اطلاعاتی، گروه خاص و متمایزی وجود دارد که با وجود متقاعدشدن درباره‌ شدت جریان اطلاعات، نسبت به پدیدارشدن عصر اطلاعات از خود واکنش زیادی نشان نمی‌دهند. آنها اطلاعات را چیزی در حال تحریف، مورد دخالت احزابی که عرضه آن را مدیریت کرده‌اند، بسته‌بندی شده برای ترغیب مردم برحسب مواضع معین، دست‌کاری شده برای دخالت به نفع هدف‌های خاص یا تهیه‌شده همچون کالایی قابل فروش برای سرگرم کردن، مورد ملاحظه قرار می‌دهند. علاوه بر هابرماس باید آنتونی گیدنز^{۱۲} را نیز در این گروه قرارداد.

در برابر چنین دیدگاه‌های بدبینانه‌ای، نظریه‌پردازان خوشبین، گردش حجم انبوه اطلاعات در شبکه‌های ارتباطی جامعه، شکل‌گیری مقاومت‌های تمامیت‌خواه و را پیش‌بینی نمی‌کنند، بلکه به دموکراسی الکترونی و جامعه‌ای آزاد می‌اندیشند. اصطلاح جامعه اطلاعاتی بیانگر توسعه فناوری‌های نوین اطلاعاتی است. این مفهوم پیشرفت‌های خیره‌کننده در نگهداری، پردازش و انتقال اطلاعات را در تمام زوایای حیات آدمی دربرمی‌گیرد (مسعودی، ۲۰۰۵). رابرت رایت^{۱۳} از جمله کسانی است که سعی در رفع نگرانی از چهره جامعه

اطلاعاتی کرده است. نگرش کسانی که با خوشبینی به مقوله تأثیرات جامعه اطلاعاتی می‌نگرند، در واقع بر مبنای پیشرفت‌هایی است که به دنبال ظهور فناوری و آگاهی‌های جمعی به‌انجام می‌رسد. بر اساس این دیدگاه هرگونه پیشرفت مؤثر در عرصه جوامع اطلاع‌گرا به سرعت به زمینه مناسب شکوفایی دموکراسی و آزادی‌های مدنی تبدیل می‌شود. از دیدگاه آنان رسانه همواره به‌مثابه ابزاری کاربردی در صحنه جوامع ظاهر شده که می‌تواند به توسعه و افزایش درک عمومی منجر شود. در واقع از نگاه چنین اندیشمندی رسانه در خدمت توده مردم قرار گرفته و اثرات مطلوب خود را در سطح جامعه برجای خواهد نهاد.

رسانه و تعامل با فناوری

لیورا (۱۳۸۳) بر این باور است که رسانه‌های جدید، علاوه بر تخطی از محدوده‌های قضایی، مرزهای مفهومی و تعریف‌شده نظام‌های سیاست‌گذاری را که بر مالکیت معنوی، حریم خصوصی و حق بیان تأثیر دارند، مورد آزمایش قرار می‌دهند. چالش‌های اجتماعی در هریک از این حوزه‌ها مستلزم سیاست‌گذاری‌هایی است که محدوده حقوق عمومی را مشخص سازد، معیارهای رفتاری را تعیین کند و اعمال توهین‌آمیز را حذف سازد. رسانه‌های نوین جهانی پرسش‌ها و نگرانی‌های اساسی‌ای را، به عنوان مثال درباره اینکه چه کسی سیستم‌های ارتباطی و شرایط دستیابی به آنها را کنترل می‌کند، برانگیخته‌اند. این پرسش‌ها و نگرانی‌ها را نمی‌توان فقط با توسل به رویه‌های قضایی یا راه‌حل‌های فناورانه حل و فصل کرد. بلکه کشورها باید اصولی را اعلام کنند که براساس آن اهداف و ارزش‌های اجتماعی سیستم‌های رسانه‌ای در دنیای امروز از نو تعریف شود. رضوی‌زاده (۱۳۸۳) توضیح می‌دهد که گسترش ارتباطات جهانی تحت تأثیر پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و وسایل حمل‌ونقل، جهانگردی، رسانه‌های چاپی، وسایل یا رسانه‌های دیداری- شنیداری، تلفن و شبکه‌های ماهواره‌ای همه و همه، به شتاب گرفتن تغییر و تحول در عرصه‌های مختلف تاریخ بشری منجر شده است. این شرایط به بروز و شکل‌گیری وضعی نوین انجامیده که در آن مسائل همه انسان‌ها و کشورها به‌شدت به هم متصل و

رسانه‌ها در یک
جامعه اطلاعاتی با عنایت
به ویژگی خود، نقش
ارتباطی مؤثری در
لایه‌های متعدد اجتماعی
ایفا می‌کنند

دنیای جدید قوانین
خاص خود را دارد و شیوه
ارتباطات نوینی برای
آدمی تشریح و هنجارها
و ارزش‌ها را از نو تعریف
کرده و به خلق آداب ویژه
در جهان مبتنی بر رسانه
پرداخته است

بی‌رقیبی که در اختیار دارد، می‌تواند با تکیه بر ابزارهای فناورانه به تعامل بیشتر و بهتر در جهان کمک کند. از سوی دیگر رسانه این ویژگی را نیز دارد که با سلطه و انحصار قدرت‌های اطلاعاتی به‌مثابه سلاحی اثربخش عمل کند. از این حیث، فناوری‌های نوین رسانه‌ای به‌مدد کشورهای توسعه‌یافته شتافته و جریان اطلاعات را به سود این ممالک رقم زنده‌اند. قدرت اطلاعاتی که یکی از زمینه‌های اصلی نظارت بر کشورهای دیگر به‌شمار می‌آید، در واقع از طریق رسانه‌های جدید اعمال می‌شود.

قدرت اطلاعات و اینترنت در جوامع توسعه‌یافته
توجه به زندگی و رفاه مادی در حیات انسان، سبب بروز نوعی دیدگاه در فراهم‌ساختن زمینه‌های لازم برای استفاده و بهره‌گیری از امکانات طبیعی شده است. تولید اطلاعات و دانش در جهان معاصر نیز از این‌منظر بیش از آنکه به ارزش فرامادی نظر داشته باشد، به عرصه اقتصادی و تولید ثروت وابسته است. اطلاعات خود تجارت پررونق منظور می‌شود، و امروزه می‌توان از آن به‌عنوان صنعتی مهم و بنیادی نام برد. تولید، گردآوری، سازماندهی، عرضه و فروش اطلاعات

وابسته شده‌اند و در یک درهم‌تنیدگی پیچیده به ایفای نقش و کارکرد خود مشغول‌اند.
افزون بر آن، رسانه‌ها در یک جامعه اطلاعاتی با عنایت به ویژگی خود، نقش ارتباطی مؤثری در لایه‌های متعدد اجتماعی ایفا می‌کنند. رسانه‌ها مرزهای جغرافیایی را درمی‌نوردند و ارتباطات را به شیوه فراملی و جهانی گسترش می‌دهند. امروزه نفوذ رسانه از هر زمان دیگری بیشتر است. فناوری با دراختیارنهادن ابزارهای مناسب سبب تأثیر افزون‌تر رسانه‌ها می‌شود. دنیای جدید قوانین خاص خود را دارد و شیوه ارتباطات نوینی برای آدمی تشریح و هنجارها و ارزش‌ها را از نو تعریف کرده و به خلق آداب ویژه در جهان مبتنی بر رسانه پرداخته است. می‌توان گفت که میان فناوری و رسانه، پیوندی استوار برقرار است. تعامل میان این دو بیشتر در زمینه نقش فناوری در رسانه نمود خارجی دارد. فناوری یکی از رویکردهای بنیادین جهان نوین به‌شمار می‌آید. گستردگی ارتباطات در عرصه بین‌المللی، به‌مدد زمینه‌های توسعه فناوری ایجاد شده است. رسانه در دنیای کنونی، در نقش رگ‌های خونی بدن ظاهر شده، و فناوری نقش محمل این فرآیند حیات‌آفرین را برعهده دارد. رسانه با قدرت

به‌رغم تولید بنیادی دانش در جهان غرب، حجم قابل توجهی از اطلاعات تولیدشده در کشورهای دیگر به سوی کشورهای قدرتمند اطلاعاتی روانه می‌شود

روزنامه‌های غربی با تکیه بر اصول روزنامه‌نگاری حرفه‌ای به شیوه مؤثری از ارزش‌های خبری استفاده می‌کنند تا بیشترین نفوذ را بر مخاطب خود داشته باشند

حمایت می‌شوند، و در بسیاری از اوقات اینترنت همان نقشی را ایفا می‌کند که این رسانه‌ها برعهده دارند.

به‌رغم تولید بنیادی دانش در جهان غرب، حجم قابل توجهی از اطلاعات تولیدشده در کشورهای دیگر به سوی کشورهای قدرتمند اطلاعاتی روانه می‌شود. پالایش اطلاعات گردآوری شده خود سبب تولید اطلاعات نوین شده و زمینه فعالیت گسترده اطلاعاتی را فراهم می‌آورد. نظارت بر جریان اطلاعات سبب شده تا در محیط مجازی تبادل اطلاعاتی، میزان عظیمی از داده‌ها و اطلاعات در حیطه فعالیت و نفوذ قدرتمندان اطلاعاتی قرار داشته باشد. این پدیده به ایجاد اقتدار اطلاعاتی به سود کشورهای پیشرفته منجر شده است. تسلط از سوی کشورهای شمال، عرصه ممتازی برای کنترل اطلاعات پدید آورده است. اینترنت و جهان مجازی زمینه‌ساز مناسبی برای حفظ و تداوم قدرت برتر اطلاعاتی به‌شمار می‌آید و به تعبیر دقیق‌تر تفوق رسانه با اتکا بر موقعیت شبکه به‌دست آمده است. این تسلط در عرصه‌های گوناگونی چون تبلیغات در فضای شبکه و محیط مجازی، نمود معین و مشخصی داشته است.

از جمله منابع مهم درآمدهای تجاری به‌شمار می‌آید. اطلاعات در جهان معاصر از جنس قدرت است، همچنانکه برتری اقتصادی و سیاسی نیز از مصادیق قدرت است. اطلاعات نه تنها سود و درآمد اقتصادی سرشاری نصیب قدرت‌های اطلاعاتی می‌کند، بلکه به‌عنوان ابزاری برای نظارت در عرصه بین‌المللی نقش بسزایی ایفا می‌کند. یکی از ابزارهای مؤثر در کنترل و هدایت جریان اطلاعات، اینترنت است. در واقع اینترنت به‌عنوان یک محمول مؤثر در عرصه فعالیت رسانه، موفق به ایجاد تاری گسترده و فراگیر برای عرضه و اشاعه اطلاعات در سطح جهان شده است. خصوصیت چندرسانه‌ای^۴ بودن آن به این ویژگی کمک شایانی کرده است. جریان اطلاعات از طریق این رسانه فراگیر با ویژگی‌های منحصربه‌فرد و به‌سرعت در سطح جهان منتشر می‌شود. از ویژگی‌های محیط اینترنت آن است که فعالیت سایر رسانه‌ها را پوشش می‌دهد. این خصیصه سبب شده تا اینترنت موقعیت ممتاز و برجسته‌ای در هدایت اطلاعات داشته باشد. رسانه‌های دیگر چون تلویزیون، رادیو، روزنامه، مجله، فیلم و سینما، لوح‌های فشرده^۵ و سایر منابع رسانه‌ای امروزه در محیط اینترنت

تجربه این فضای جهانی برای شبکه‌وندها ۱۶ مانند یک رنسانس دموکراتیک، شکوفایی گفتمان عمومی و امکان بیان عقاید برای میلیون‌ها نفر است که در غیر این صورت هیچ وسیله بیان عمومی در اختیار ندارند. افراد هم‌فکر، در خارج از مرزها و بدون محدودیت زمانی می‌توانند به‌طور مجازی گرد هم آیند. برای مثال، اطلاعات موجود در یک بروشور در گوشه ناشناخته‌ای از این کره خاکی، به دلیل ارزش مفید ذاتی، به‌ناگاه مورد توجه هزاران نفر در سراسر جهان قرار می‌گیرد. اینترنت، به‌ویژه برای هماهنگی سازمان‌های جهانی واقعی در تقویت ارتباطات گروهی، کاهش سفرها و گردهمایی‌ها و ایجاد توانایی تصمیم‌گیری‌های سریع مؤثر است (مور، ۱۳۸۴). اینترنت با ضریب نفوذ بالای خود در سراسر جهان، به‌سرعت در حال جایگزینی ابزارهای نظارتی گذشته شده است. این نظارت از طریق اینترنت یکی از ارکان تفوق اطلاعاتی به حساب می‌آید. اینترنت در عرصه جهانی‌سازی اطلاعات نقش مؤثری ایفا کرده است. درنوردیدن مرزهای جغرافیایی، کاهش زمان برای به‌دست‌آوردن اطلاعات، دسترسی سریع از هر نقطه جهان، امکان تبادل اطلاعات در تمام ساعات شبانه‌روز، به‌دست‌آوردن اطلاعات از طریق بانک‌های اطلاعاتی تخصصی، و اشتراک اطلاعات برای همه کسانی که به شبکه و پایگاه‌های اطلاعاتی دسترسی دارند، سبب ایجاد زیرساخت مؤثری برای استفاده سودمند از این پدیده دنیای جدید شده است. به‌اشتراک‌گذاران اطلاعات خود یکی از زمینه‌های مهم در جهانی‌سازی اطلاعات به‌شمار می‌آید. دسترس‌پذیری در محیط شبکه امکان بهره‌برداری سریع از اطلاعات را فراهم می‌کند. مور (۱۳۸۴) می‌نویسد که فضای سایبر نه‌فقط مهیاکننده مجرای نهایی ارسال آگهی‌های بازرگانی برای صنعت رسانه‌های جمعی است، بلکه ماهیتاً وظیفه کنترل افکار و مسائل ارتباط جمعی را با دقت بسیار بالا و با دریافت بازخورد کامل از اینکه هر کس چه اطلاعاتی دریافت می‌کند و حتی چه مطلبی به دوستان خود می‌گوید، فراهم می‌آورد.

از مؤلفه‌های مهمی که در ساختار اینترنت و تبیین وضع دنیای جدید تأثیر می‌گذارد، مقوله زبان است. بیشترین پایگاه‌های موجود در محیط شبکه به زبان انگلیسی است. تفوق این زبان در عرصه

اینترنت به‌خوبی نشان‌دهنده موقعیت ویژه صاحبان قدرت اطلاعات در جهان است. زبان، فرهنگ خود را نیز اشاعه داده و در مرتبه بعد تمدن وابسته به آن را گسترش می‌دهد. در واقع غربی‌سازی جهان با تسلط زبان واحد شدت بیشتری دارد. جریان غالب اطلاعاتی در دنیای ما، وابستگی به زبان دارد. زبان انگلیسی، زبان علمی و اطلاعاتی بین گروه‌های مختلف اجتماعی و علمی در عرصه بین‌المللی است. هرچه گستره نفوذ این زبان در سطح جهانی افزایش یابد، کنترل در عرصه جریان اطلاعات به‌نفع کشورهای مسلط انگلیسی‌زبان خواهد بود. کشورهای تولیدکننده بنیادی اطلاعات، برای اشاعه زبان خود، همواره سرمایه‌گذاری‌های کلان می‌کنند. از منظری دیگر یکسان‌سازی زبان تبادل اطلاعاتی، به یکپارچگی جریان اطلاعات نیز کمک می‌کند. این پدیده سبب حفظ موقعیت ارکان قدرت‌های اطلاعاتی در سطح جهانی می‌شود.

رسانه^{۱۷}، نفوذی مؤثر و کارکردی بی‌بدیل

رسانه یک واسطه عینی و عملی در فرآیند یا فرآیندهای ارتباط است، که دارای دو نوع کارکرد آشکار و نهان می‌باشد. کارکرد آشکار رسانه محل برخورد پیام و گیرنده پیام، یا محل برخورد محرک و مخاطب است. کارکرد نهانی رسانه برقرارکننده جریان ارتباط و تأمین‌کننده یک بخش یا تمام بخش‌های فرآیند تبدیل پیام به احساس و سپس ادراک و بعد از آن انگیزش و درنهایت رفتار می‌باشد (دیندار فرکوش، ۱۳۸۳، ص ۱۹-۲۰). این فرآیند در واقع زمینه اصلی گردش اطلاعات از مجرای رسانه است. رسانه با بهره‌گیری از قدرت تأثیرگذاری در مردم، به‌سرعت به یک رابط پرنفوذ تبدیل شده است. دایره فعالیت در عرصه هدایت و کنترل جریان اطلاعات در سطح جهان است. از همین‌رو نفوذ عمیق در عرصه سیاست داشته، چنانچه برخی از سیاستمداران بیش از هر عامل دیگری به توسعه و نقش رسانه در حفظ قدرت سیاسی توجه کرده‌اند. همین امر سبب شده تا اطلاعات در مجرای رسانه، به‌عنوان ابزاری برای ادامه حاکمیت در درون مرزهای ملی، و نیز خارج از آن مورد توجه جدی قرار گیرد. دادس (۱۳۸۴، ص ۴۴) می‌نویسد که در سال‌های اخیر شاهد بودیم که تونی بلر^{۱۸} نخست‌وزیر پادشاهی بریتانیا به دلیل اینکه

اینترنت با ضریب نفوذ بالای خود در سراسر جهان، به‌سرعت در حال جایگزینی ابزارهای نظارتی گذشته شده است

از مؤلفه‌های مهمی که در ساختار اینترنت و تبیین وضع دنیای جدید تأثیر می‌گذارد، مقوله زبان است

آنتونی اسمیت معتقد است که خبرگزاری‌ها از عوامل اصلی حفظ برتری اطلاعاتی محسوب می‌شوند که فرآیند جریان اطلاعات را در کنترل دارند

رسانه‌های خبری در تولید خبر و تأثیر بر افکار عمومی قدرت زیادی داشتند، تلاش کرد با آنها رابطه کاری نزدیکی برقرار کند. هم‌اکنون در پادشاهی بریتانیا شرکت خبری رابرت مردوخ^{۱۹} ۴۰ درصد بازار روزنامه را از طریق انتشاراتی مانند تایمز^{۲۰} و سان^{۲۱} کنترل می‌کند. مردوخ همچنین شرکت خبرپراکنی ماهواره‌ای اسکای^{۲۲} که علاقه‌مندان خبری خاصی را در استرالیا، ایالات متحده و آسیا دارد، کنترل می‌کند. در اواخر قرن بیستم یکی از تلاش‌های عمده دولت‌های مدرن نحوه دسترسی مطلوب به [فناوری] ارتباطی به‌جای اندیشیدن به محافظت از سرزمین بود. از سوی دیگر آنتونی اسمیت^{۲۳} (۱۹۸۰) معتقد است که خبرگزاری‌ها از عوامل اصلی حفظ برتری اطلاعاتی محسوب می‌شوند که فرآیند جریان اطلاعات را در کنترل دارند. گردآوری اخبار و اطلاعات در سطح جهانی، سازماندهی و اشاعه حجم عظیم اطلاعات خبری از فعالیت‌های عمده خبرگزاری‌هاست. فراهم‌آوری اطلاعات در سطح جهان در گستره نفوذ قدرت‌های اطلاعاتی قرار دارد. اگرچه بخش اصلی تولید اطلاعات در این کشورها صورت می‌گیرد، اطلاعات تولیدشده در سایر نقاط جهان نیز برای پالایش، آماده‌سازی و بهره‌برداری به‌سوی این مراکز سرازیر می‌شود. نفوذ خبرگزاری‌ها در شکل‌دهی افکار عمومی امری مسلم و تأییدشده است. خبرگزاری‌های بزرگ و مهم جهان، به‌ویژه یونایتدپرس^{۲۴} و آسوشیتدپرس^{۲۵} قدرت‌های برتر اطلاعاتی در جهان محسوب می‌شوند که کنترل جریان اخبار و رویدادها را در اختیار دارند. جریان اطلاعات به‌دلیل ساختار قدرتمند مراکز اطلاعاتی در یک روند یک‌جانبه، از سوی کشورهای مرکز به‌سوی کشورهای پیرامون در حرکت است. اطلاعات و اخبار تولیدشده در گستره جهانی برای انتشار از مجرای این مراکز عمده خبری به‌سوی نقاط دیگر دنیا ارسال می‌شود.

نفوذ روزنامه‌ها

روزنامه‌ها نیز از جمله ابزارهای حفظ برتری اطلاعاتی به‌شمار می‌آیند. حضور گسترده روزنامه‌های آمریکایی چون واشینگتن پست^{۲۶}، واشینگتن تایمز^{۲۷}، نیویورک تایمز^{۲۸} لس‌آنجلس تایمز^{۲۹} و یو. اس. ای. تودی^{۳۰} در عرصه خبررسانی و نیز استناد سایر رسانه‌ها به این منابع

خبری نشان‌دهنده تأثیر و نفوذ بالای آنهاست. ارائه اخبار و اطلاعات مهم و روزآمد از سراسر جهان با اتکا بر سرمایه‌گذاری‌های هنگفت در مدیریت رسانه‌های خبری انجام گرفته است. دسترسی سریع و به‌موقع به رویدادها و منابع اصلی خبر، به‌علاوه گروه‌های کاری وسیع در گستره بین‌المللی، زمینه مناسبی برای فراهم‌آوری خوراک اطلاعاتی این رسانه‌ها ایجاد کرده است.

روزنامه‌ها به‌دلیل ماهیت و نوع انتشار که دسترسی روزانه و مستمر مردم به اخبار و اطلاعات را فراهم می‌آورند، بسیار مورد توجه عموم هستند. این ابزار اطلاع‌رسانی به‌عنوان رسانه‌ای تأثیرگذار در سطح جامعه فعالیت می‌کند. روزنامه می‌تواند در زمان کوتاهی افکار عمومی را، له یا علیه موضوعی برانگیزد. همچنین با انتشار اخبار مهم، توجه جامعه را به‌سوی یک اتفاق متمرکز سازد. به‌علاوه اخبار درج‌شده در روزنامه‌ها به‌سرعت در سطح جامعه منتشر می‌شود و از لحاظ روان‌شناسی در بین مردم رغبت زیادی برای بازگرددن اخبار این رسانه همگانی وجود دارد. همچنین نقل‌قول از یک روزنامه معتبر برای دیگران، به‌نوعی مبین آگاهی و توجه به مسائل اجتماعی محسوب می‌شود، و خود به‌عنوان یک عنصر تشخیص اجتماعی به‌شمار می‌آید.

روزنامه‌ها حاوی اطلاعاتی هستند که به نام خبر شناخته می‌شوند. کارشناسان ارتباطات، اطلاعاتی را که ارزش خبری داشته باشند، در هفت مقوله طبقه‌بندی می‌کنند. این هفت مقوله عبارت‌اند از: شهرت، یعنی اشخاص حقیقی یا حقوقی که به‌سبب فعالیت‌ها و عملکرد خود در جامعه شناخته‌شده هستند؛ کثرت که به آمار مربوط می‌شود. مانند میزان درآمدها و خسارت‌ها که هرچه بیشتر باشد، ارزش خبر افزایش می‌یابد؛ برخورد، نظیر اختلاف‌ها و درگیری میان افراد و کشورها که باعث ایجاد ارزش خبری می‌شود؛ تازگی که به زمان وقوع یا تازگی رویداد ارتباط دارد که هرچه روزآمدتر باشد، ارزش بیشتر خواهد داشت؛ استثنا شامل اخبار رویدادهای غیرعادی، عجیب و نادر می‌شود؛ دربرگیری با تأثیرگذاری بر تعداد قابل توجهی از افراد جامعه؛ و مجاورت به‌صورت مجاورت جغرافیایی، یعنی نزدیکی شهر و کشور افراد به حادثه و نیز مجاورت معنوی که

تولید با هزینه کمتر بودند.

تأثیر تلویزیون در تثبیت روابط قدرت

از دیگر ابزارهای مؤثر در این عرصه تلویزیون است. تلویزیون در جهان معاصر از ابزارهای قدرتمند در عرصه هدایت جریان اطلاعات محسوب می‌شود. این رسانه همگانی که با برنامه‌های متعددی همراه است، تأثیر بالایی بر افکار عمومی مردم دارد. تلویزیون می‌تواند عادات مردم را تغییر دهد، نظر آنان را نسبت به یک پدیده جلب کرده یا آنان را بدبین سازد. مهم‌تر از همه آنکه تلویزیون به‌جای مردم تصمیم می‌گیرد. قدرت اندیشه و ارزیابی را از مخاطبان گرفته و به‌جای آن حس اعتماد و توجه بیشتر نسبت به این رسانه را القا می‌کند. از ویژگی‌های آن می‌توان به یک سویه‌بودن و نداشتن قابلیت تعامل با مخاطب اشاره کرد. این رسانه به‌عنوان ابزار قدرتمندی مطرح است که می‌تواند توده‌های مردم را با خود همراه سازد. با اتکا بر فناوری

بیشتر به معنای احساس تعصب در معنای مثبت آن نسبت به خویشاوندان، همشهری‌ها و هموطنان وجود دارد (دیندار فرکوش، ۱۳۸۳، ص ۳۵-۳۸).

روزنامه‌های غربی با تکیه بر اصول روزنامه‌نگاری حرفه‌ای به شیوه مؤثری از ارزش‌های خبری به‌خوبی استفاده می‌کنند تا بیشترین نفوذ را بر مخاطب خود داشته باشند. گستره فعالیت روزنامه‌های ملی در ایالات متحده فراتر از مرزهای این کشور است. علاوه بر نفوذی که در کشورهای همسایه دارد، در سایر کشورها نیز به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم بر افکار عمومی مردم تأثیرگذار است. مجلات نیز همین نقش را در این عرصه برعهده دارند. اساساً ارائه خبر در نشریات با شمارگان بالا و بانفوذ، با بهره‌گیری از شیوه‌های تخصصی پیچیده بر مبنای طرح کلی سیاست‌های اعمال تفوق اطلاعاتی و هدایت افکار عمومی صورت می‌پذیرد. تأثیر اطلاعات از طریق مجلات مشهور بر اندیشه مردم با استفاده از فرآیند تکرار مدون اخبار و اطلاعات همسو با سایر رسانه‌ها، بسیار اهمیت دارد. دسترس‌پذیری به مجلات مشهور امریکایی مانند تایمز^{۳۱} و نیوزویک^{۳۲} در سراسر جهان حکایت از این نفوذ گسترده دارد. این نقش مهم در بازی‌های سیاسی و مبارزات دولتمردان به‌نحو بارزی به‌چشم می‌خورد. به‌اعتقاد دادس (۱۳۸۴، ص ۴۴-۴۵) روزنامه سان توانست نقش مهمی در ابقای تونی بلر در می ۱۹۹۸ بازی کند؛ زیرا پوشش مناسبی را برای حزب کارگر در مبارزات انتخابات عمومی در سال ۱۹۹۷ ایجاد کرد. فشار بر روی دولت‌ها در دهه ۱۹۹۰ زمانی آشکار شد که کشورهای صنعتی مانند پادشاهی بریتانیا و ایالات متحده برای حمایت از پول‌های ملی تلاش می‌کردند تا با چرخش بازارهای بین‌المللی، وسائل ارتباط جمعی را از دست ندهند. رسانه‌ها و مؤسسات اقتصادی نیز به‌طور هم‌زمان در پی کاهش هزینه برنامه‌های اجتماعی بودند تا امور محاسباتی و کارایی و سوددهی بخش‌های مختلف خود را بهبود بخشند. ژئوپلیتیک پول و بی‌ارزش شدن پول رایج به سخت‌ترین برخوردها در جوامع، بین دولت‌های بسیار فقیر و آسیب‌پذیر منجر شد. در حالی که دولت‌های قوی در پی از بین بردن تورم، بیکاری و افزایش ظرفیت

مردم خود، تلویزیون را معنا می‌کنند، گرچه چنین فرآیند تولید معنایی تابع الگوهای تثبیت‌شده اجتماعی - فرهنگی است. گفت‌مان‌های تلویزیون در کنار سایر تجارب زندگی روزمره می‌نشینند، گاهی آن تجارب را تأیید می‌کنند، گاهی آنها را در قالب‌های اسطوره‌ای به‌نمایش درمی‌آورند، و گاهی نیز آنها را نفی می‌کنند و مورد سؤال قرار می‌دهند. تلویزیون، متفرق می‌کند و وحدت می‌بخشد، آشکار می‌سازد و پنهان می‌کند، اطلاع می‌دهد و منحرف می‌سازد. این رسانه ستایش‌ها و تقدیرهای فراگیری را نسبت به عملکرد بازنمایانه خویش برمی‌انگیزد و در عین حال انتقادات بخش‌های مختلف جامعه را منعکس می‌سازد.

ارتباط از راه دور یکی از شاخص‌های اصلی تبیین موقعیت جهان کنونی در مقایسه با دنیای قدیم محسوب می‌شود. امروزه ما با کسانی در ارتباط هستیم که شاید هیچ‌گاه تا پایان عمر آنان را از نزدیک نبینیم و هیچ‌گونه ارتباط رودررو با آنها نداشته باشیم، ولی به راحتی در جایگاه مخاطب به سخنانشان گوش فرا می‌دهیم و تحت تأثیر حرکات چهره و دست‌های آنان قرار می‌گیریم، و به‌صورتی نمادین از پیام‌های ارسال‌شده متأثر می‌شویم. می‌توان گفت که تلویزیون یکی از ابزارهای ضروری زندگی معاصر شده که فرآیند فرهنگ‌پذیری^{۳۵} را به‌شیوه ماهرانه انجام می‌دهد. این تأثیر در تمام شئون زندگی به‌وضوح مشاهده می‌شود. استفاده از انواع وسائل جدید زندگی که حتی کارهای ساده و معمولی را به‌شیوه ماشینی به‌انجام می‌رساند، و همچنین ایجاد زمینه نیاز به این ابزارها، از جمله آثار این پدیده مؤثر است. حتی بسیاری از فعالیت‌های روزمره در پرتو پیام‌های ارسالی تلویزیون صورت می‌گیرد. شیوه‌های کسب اطلاعات و بازگ کردن اخبار، و نیز عادات مهم در رفتارهای اجتماعی تا حد زیادی از این رسانه شگفت‌انگیز بهره گرفته است. پهلوان (۱۳۸۲، ص ۱۰۴-۱۰۶) درباره تأثیر فرهنگی می‌نویسد که دگرگونی فرهنگی به‌میزان درخور توجهی بر اثر اشاعه فرهنگ، یعنی پخش عناصر فرهنگی از جامعه‌ای به جامعه دیگر تحقق می‌یابد. از اشاعه وقتی سخن می‌گوییم که مردمان فرهنگ‌های مختلف، به‌صورت خصمانه یا دوستانه، در تماس قرار می‌گیرند، خواه این تماس مستقیم باشد، خواه از طریق ابزار و وسائلی که

ماهوره‌ها، تلویزیون اکنون مرزهای جغرافیایی را پشت سر نهاده و به‌مثابه یک رسانه جهانی در خدمت برنامه‌های مدون قدرتهای اطلاعاتی درآمده است. این ابزار مؤثر توانایی ایجاد دگرگونی در همه شئون زندگی ما را دارد. زندگی مردم به‌شدت وابسته به آن است. تحول بنیادی زندگی معاصر تبدیل شدن توده‌های مردم به انسان‌های منفعلی است که همسو با جریان سخن‌پراکنی^{۳۳} در حرکت هستند. جریان گردش اطلاعات از طریق تلویزیون به هدایت تفکر انسان‌ها می‌پردازد. یکسان‌سازی اندیشه‌ها و خواسته‌ها در اجرای سیاست‌های فرهنگی امر مهمی به‌شمار می‌آید. تلویزیون این قدرت را دارد که نوعی هم‌نوایی در عادات، رفتار و نیازهای جامعه به‌وجود آورد. دالگرن^{۳۴} (۱۳۸۰، ص ۲۴۱) در این باره می‌گوید که از منظر تجربه‌ای اجتماعی - فرهنگی، تلویزیون مواد خام نمادینی تولید می‌کند که مخاطبان آنها را تجربه و به درجات مختلف درباره‌شان تأمل می‌کنند.

نباشد. فرهنگ کشورهای سازنده فیلم با بهره‌گیری از روش‌های روان‌شناسانه به سرعت در میان توده‌های انسانی رسوخ کرده و همگونی بیشتری با آن کشورها ایجاد می‌سازد. صنعت سینما یکی از عوامل مهم شکل‌گیری ساختارهای سیاست فرهنگی کشورهای شمال است. سینما در عین آزادی در ساخت تنوعی از فیلم‌های جذاب، تحت کنترل و نظارت مستمر دولت‌ها نیز قرار دارد. دادس در این باره (۱۳۸۴، ص ۱۳۹) می‌نویسد که فیلم و سینما نیز به امکانات موجود برای توجه به دیدگاه‌های ژئوپلیتیکی متداول جهان سیاست و نواحی اضافه شده است. فرهنگ سینمایی ایجادشده از سوی هالیوود روی مفاهیمی مانند تعداد تماشاگران و کسب درآمد تأکید زیادی دارد. از آنجاکه تفسیر فیلم نیازمند رفتار آگاهانه است، ارتباط درونی و علنی بین واکنش مخاطبان و فیلم وجود ندارد. این اهمیت ژئوپلیتیکی در فیلم «محاصره» می‌تواند بیشتر مورد توجه قرار گیرد. به طوری که در فیلم «محاصره» و پیشنهاد البور استون^{۳۸} برای تولید فیلم درباره هواپیمای مسافربری تی. دبلیو. آی^{۳۹} که در سواحل امریکای شمالی سقوط کرده بود، مشاجرات زیادی در گرفت. استون فیلم‌نامه شجاعانه‌ای را نوشت که در آن نیروی دریایی آمریکا به اشتباه هواپیما را هدف قرار می‌داد. ولی مؤسسه حامی طرح یعنی ای. بی. سی^{۴۰} پروژه فوق را به دلیل ماهیت جنجالی فیلم مسکوت گذاشت. همچنان که از مطالب دادس برمی‌آید، اینگونه محافظت از موقعیت سینما تقریباً در تمام مراکز مهم تولید فیلم رعایت می‌شود. سینما رابطه مؤثر و تعیین‌کننده در عرصه سیاست‌های کلان حکومت‌ها به‌شمار می‌آید که توان اثربخشی فوق‌العاده‌ای دارد. سینما نقش مؤثری به‌ویژه در تبیین موقعیت‌های خاص برعهده دارد. گاهی اوقات این ابزار مهم سیاستی را تبلیغ می‌کند که باید در جامعه اجرا شود و از این طریق آمادگی عمومی در سطح وسیعی از جامعه به‌وجود می‌آورد. کشورهای قدرتمند از این ابزار به‌نحو مؤثری در اجرای سیاست‌های کلان اطلاعاتی خود بهره می‌گیرند.

کاربرد طنز تصویری

یکی دیگر از کاربردهای فرهنگی در عرصه

دخالت در امور دیگری را ممکن می‌سازند. برخی از متغیرهای فرهنگ‌پذیری عبارت‌اند از: میزان تمایز و تفاوت فرهنگی در فرهنگ‌هایی که در تماس هستند، از نظر فناوری، ایدئولوژی و ارزش‌ها، ساختارهای اجتماعی و جز آن؛ شرایط و شدت تماس، دوستانه یا خصمانه، براساس تعداد معینی از عناصر معرف یک یا دو فرهنگ، یا تسلط و تماس گسترده؛ موقعیت‌های فرادستی^{۳۶} و فرودستی^{۳۷}؛ کارگزاران تماس نظیر مسیون‌های مذهبی یا بازرگانان؛ جهت جریان تماس، یک‌سویه یا دوسویه.

این شرایط ارتباطی در تعاملی که شهروندان با تلویزیون برقرار می‌کنند، به‌خوبی قابل رؤیت است. ارتباط میان بیننده با تلویزیون جریان تأثیرپذیری را تسریع کرده است. تلویزیون یکی از ابزارهای ضروری زندگی معاصر شناخته شده، و دولت‌ها تلاش گسترده‌ای برای هدایت اثربخش آن برعهده گرفته‌اند. نفوذ بالای این رسانه ارتباطی به‌نحوی است که ارتباطات نوین را در سایه خود درآورده است. اوحدی (۱۳۸۳) در این باره می‌نویسد که بدین ترتیب تلویزیون جای دیگر وسائل توزیع را گرفته و به چیزی در ردیف اتومبیل و هواپیما مبدل می‌شود. اگر کار اتومبیل و هواپیما حمل بار و مسافر است، کار تلویزیون هم چیزی جز حمل ذهن و ذهنیات نیست.

قدرت تأثیرگذاری فیلم و سینما

سینما نیز قدرت تأثیرگذاری شگرفی بر جامعه دارد. حضور فعال این صنعت پول‌ساز در شکل‌دهی ساختار سیاسی نیز اثرگذار است. سینما امروزه در کنار خطمشی هنری خود، به‌شدت از فضای سیاسی - اقتصادی جوامع متأثر است. سفارش تولید فیلم متناسب با الگوهای حاکمیت، در اکثر کشورها امری طبیعی و عادی قلمداد می‌شود. این رسانه فراگیر مرزهای ملی را پشت‌سر گذاشته و گستره‌ای جهانی یافته است. فیلم‌های مراکز مهم سینمایی در سطح جهان به‌سرعت در آن سوی جهان به‌نمایش درمی‌آید، و همراه با خود پیام‌های سازندگان و تهیه‌کنندگان را به اقوام و گروه‌های انسانی دیگر می‌رساند. برخی از این پیام‌ها به‌شیوه ماهرانه‌ای و با ظرافت به تلقین مفاهیمی می‌پردازد که شاید تأثیر آن از سوی خود مخاطب نیز به‌راحتی قابل شناسایی

تلویزیون یکی از ابزارهای ضروری زندگی معاصر شناخته شده، و دولت‌ها تلاش گسترده‌ای برای هدایت اثربخش آن برعهده گرفته‌اند

کشورهای قدرتمند
جهانی یا همان کشورهای
شمال، توانسته‌اند با
بهره‌گیری از رسانه
و ابزارهای متعدد آن،
به نحوی اثربخش با
تعاملی گسترده در سطح
بین‌المللی ظاهر شده، و با
تکیه بر امکانات فناورانه
به پوشش اطلاعات و
اخبار پردازند

ژئوپلیتیک، طراحی کاریکاتور به شیوه‌ای ماهرانه و نه‌چندان آشکار است. هدایت افکار عمومی از طریق عرضه کاریکاتورهایی که بادقت و تأثیرگذاری زیاد نقش بسته‌اند، یکی از فعالیت‌های حکومت‌ها به‌شمار می‌آید. در این میان روزنامه‌نگارانی که دارای قدرت خلاقیت و ترسیم بهتری می‌باشند، موفقیت بیش‌تری نیز دارند. «قلعه حیوانات» یکی از نمونه‌های آشکار و معروف در این زمینه محسوب می‌شود. تلاشی که تا حدود زیادی مؤثر و سودمند نیز بوده است. تأثیر این کتاب و توانایی نویسنده آن در ارائه تصویری مبتنی بر طنز از قدرت بالای این ابزار فرهنگی در مجرای رسانه حکایت می‌کند. داس (۱۳۸۴؛ ص ۱۴۸-۱۴۹) که بیان شیوایی در زمینه تحولات سیاست جغرافیایی و جریان اطلاعات دارد، توضیح می‌دهد که عرضه کاریکاتور «قلعه حیوانات» اورول^{۴۱} نشان داد که خوک ناراضی، رؤیای انقلاب (شورش حیوانات) را به‌دلیل سهل‌انگاری آشکار جونز کشاورز برای رفاه حیوانات مزرعه خودش تدارک دیده بود. حاکمان بریتانیا پذیرفتند که نمایش‌های اورول به‌دلیل جذب جمعیت روستایی نیمه‌باسواد نقاط استراتژیکی مانند هند، مکزیک و برزیل مفید بوده‌اند. بدون شک کارهایی که با توجه به سطح سواد شنوندگان ساخته می‌شد، جنبه آگاهی‌بخش عمیقی داشت. جوامع سرمایه‌داری غرب نمی‌توانند در مقابل تهدید اقتدارگرایی شوروی [سابق] بی‌تفاوت باشند. اقتدارگرایی که بعداً به‌دلیل تناقضات جدی متزلزل شد. انتشار اسناد محرمانه وزارت امور خارجه بریتانیا فاش کرد که جورج اورول نه‌تنها مسئول شناسایی هنرمندان و نویسندگان دارای گرایش‌های کمونیستی بود، بلکه برای تشویق دولت وقت بریتانیا به‌منظور به‌کارگیری نویسندگان هم‌فکر برای مبارزه تبلیغاتی تصویری در مقابل اتحاد جماهیر شوروی نیز فعالیت داشته است.

اینگونه بیان تصویری علاوه بر تأثیرگذاری، به شکل‌دهی افکار عمومی نیز می‌پردازد. کاریکاتور به زبان طنز بیان می‌شود. طنز بازگوکننده واقعیت‌های تلخ به‌شیوه‌ای دلنشین است، به‌گونه‌ای که سبب بروز لبخند می‌شود؛ اما باید گفت که طنز، خنده تلخ است. یعنی بیان معضلات و مشکلاتی که اگرچه در قالبی مضحک و خنده‌آور مطرح می‌شود، بیان‌کننده وقایع

جدی و تأسف‌انگیز است. به‌دلیل همین ویژگی قدرت نفوذ و تأثیر بالایی نیز دارد. بسیاری از مفاهیم مهم که بیان صریح و بی‌پرده آنها با مشکلاتی روبه‌روست، به زبان طنز بهتر بیان می‌شود و در نزد مخاطب نیز قدرت پذیرش بیشتری دارد. بر همین اساس فعالیت‌های بسیاری در زمینه کاریکاتور و ارائه آن در عرصه سیاست مشاهده می‌شود. این پدیده امروزه به‌گونه‌ای در میان جامعه نفوذ کرده است که مخاطبان معمولاً در روزنامه‌ها در انتظار یکی دو کاریکاتور برای دریافت وضع کلی جامعه و برداشتی کلی از اوضاع سیاسی - اجتماعی می‌نشینند. بهره‌گیری قدرت‌های اطلاعاتی از کاریکاتور به‌شیوه مؤثری در سطح جهان وجود دارد. این ابزار از جمله مجاری اثربخشی است که در قالب مواد فرهنگی به‌سوی دیگر اقوام ارسال شده، و به‌مرور تغییر در نگرش مردم را به همراه دارد.

موسیقی نافذ

علاوه بر کاریکاتور، موسیقی نیز از ابزارهای مؤثر تأثیرگذار به‌شمار می‌آید. فعالیت‌های گسترده‌ای برای ایجاد هم‌نواپی در ارائه موسیقی غربی صورت پذیرفته است. موسیقی پاپ^{۴۲} نماد بارزی در ایجاد شور و احساس بر مبنای موضوع مرتبط با آن می‌باشد. دنیای گسترده موسیقی فقط از سوی کشورهای قدرتمند به‌کار گرفته نشده است. این تلاش از سوی کشورهای دیگری که برای آزادی و حفظ صیانت خود در برابر هجمه فرهنگی و سیاسی مبارزه می‌کنند، نیز به‌نحو مطلوبی مورد استفاده قرار گرفته است.

موسیقی به‌منزله شکل ویژه‌ای از بیان انسانی، ابزاری قوی را نه‌تنها برای بیان اختلاف عقیده و مقاومت (مانند ترانه‌های مردمی نظیر آزادی نلسون ماندلا^{۴۳} و یکشنبه خونین یکشنبه^{۴۴}) بلکه به‌عنوان آلت دست رژیم‌ها و حکومت‌ها برای جلب حمایت از اشکال ویژه‌ای از ناسیونالیسم و حتی گاهی اوقات برای ایجاد تنفر از بیگانه فراهم آورده است. مانند آلمان نازی طی دهه ۱۹۳۰ که از موسیقی تند و هیجان‌آور آهنگساز آلمانی ریچارد واگنر^{۴۵} به‌منظور ایجاد احساس ناسیونالیستی و میهن‌پرستی استفاده می‌کرد. نوازندگان مردمی آمریکا مانند روبرت زیمرمن^{۴۶} (باب دیلن^{۴۷}) در صف مقدم تظاهرات ضدویتنامی در دهه ۱۹۶۰ بودند

(دادس، ۱۳۸۴؛ ص ۱۵۱).

موسیقی در بیان مخالفت یا موافقت با یک سیاست یا اندیشه خاص، آرمان و هدف اجتماعی، مقاومت و همبستگی در میان یک گروه، قوم یا ملت نقش بی‌بدیلی دارد. الهاماتی که از مجرای موسیقی به مخاطب انتقال داده می‌شود، برای مهیاساختن شرایط اجرای بسیاری از برنامه‌های اجتماعی کاربرد مؤثری دارد. اجرای موسیقی‌های هیجان‌آور که می‌تواند احساسات انسانی را به شدت متأثر سازد، در میان گروه‌های انسانی اهمیت بسیاری دارد. برخی از خوانندگان معروف به دلیل اجرای موسیقی وحدت‌بخش که الهام‌دهنده روحیه مقاومت و آگاهی‌بخشی بوده است، مورد ناسزاگویی، دستگیری و حتی قتل قرار گرفته‌اند.

واکلاو هاول^{۴۸} نویسنده مخالف و رئیس جمهور فعلی چک [در زمان نگارش کتاب]، بیان کرده که چگونه تحت تأثیر آهنگ لورید قرار گرفته است. در آفریقای جنوبی، آهنگساز آمریکایی پاول سیمون^{۴۹} به گروه‌های موسیقی معترض به بی‌عدالتی و نابرابری در رژیم آپارتاید ملحق شد. در دوران انسداد شبلی در زمان ژنرال پینوشه^{۵۰} (۱۹۷۳-۱۹۸۹) نیروهای امنیتی این کشور ویکتور خارا^{۵۱} خواننده مردمی را در ورزشگاه فوتبال سانتیاگو در سال ۱۹۷۵ به دلیل اینکه به‌عنوان یک فعال سیاسی چپ شناخته شده بود، کشتند (دادس، ۱۳۸۴، ص ۱۵۲). از این موارد می‌توان در نقاط دیگر دنیا نیز شاهد آورد. موسیقی با این شرایط وضع ممتازی در عرصه تحول فرهنگی برعهده دارد. تولید، انتشار و عرضه آلبوم‌های موسیقی خود زمینه نفوذ فرهنگی را در میان ملل دیگر فراهم آورده است. ارائه نقشی که شاید درک ترانه‌های آن چندان موردنظر نیز نبوده، ولی لحن موسیقی و شیوه اجرای آن تأثیر بسزایی در مخاطب خود برجای گذاشته است. موسیقی، فرهنگ ویژه خود را نیز به همراه دارد. ارزش‌ها و هنجارهای معینی که با موسیقی به دیگران منتقل می‌شود، غیرقابل انکار است. بنابراین می‌توان به‌همراه آن فرهنگ یک ملت را به دیگر ملت‌ها سرایت داد و این پدیده یکی از چندین ابزار اثربخش در این عرصه به‌شمار می‌آید.

نتیجه‌گیری

شکی نیست که اکنون پرسش درباره مسائل اطلاعات

و ارتباطات و انتقال آنها از طریق رسانه‌های همگانی اهمیت بیشتری یافته و این روند افزایش اهمیت همچنان ادامه خواهد یافت، ولی این پرسش‌ها همان پرسش‌هایی است که درباره تولید، توزیع و مصرف یا مالکیت و کنترل مطرح است. به‌علاوه، اشتباه است اگر بپنداریم که منابع اطلاعاتی و ارتباطاتی جهان وجود مادی و محسوس کمتری نسبت به منابع غذایی و معدنی کره زمین دارند (اوحدی، ۱۳۸۳). علاوه بر آن اطلاعات و منابع عمده آن در جهان معاصر، نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد توازن سیاسی برعهده دارد. اطلاعات در مجرای رسانه اثربخشی بیشتری یافته، و در زمینه‌های متعدد سیاسی و اجتماعی با نفوذ بالایی وارد شده است. کشورهای قدرتمند جهانی یا همان کشورهای شمال، توانسته‌اند با بهره‌گیری از رسانه و ابزارهای متعدد آن، به‌نحوی اثربخش با تعاملی گسترده در سطح بین‌المللی ظاهر شده، و با تکیه بر امکانات فناورانه به پوشش اطلاعات و اخبار بپردازند.

را تغییر می‌دهد، توجه را به یک سو جلب می‌کند، و هدایت افکار عمومی را در دست می‌گیرد. این تأثیر همواره در سطح جهان وجود داشته و نفوذ گسترده جریان‌های اطلاعاتی کشورهای شمال را تا اقصی نقاط جهان به همراه دارد.

پی‌نوشت‌ها:

1. fardoroudi@yahoo.com .
2. Elsevier
3. Proquest
4. Institute for Scientific Information (ISI)
5. Citation
6. Information society
7. Point of view
8. Globalization
9. Jürgen Habermas
10. Grosswiler
11. Ecologist
12. Antony Giddens
13. Robert Wright
14. Multimedia
15. Compact disc (CD)
16. Netizens
17. Media
18. Tony Blair
19. Robert Murdoch
20. The Times
21. Sun
22. Sky
23. Anthony Smith
24. United press
25. Associated Press
26. Washington Post
27. Washington Times
28. New York Times
29. Los Angeles Times
30. USA Today
31. Times
32. News week

انواع متعددی از رسانه‌ها با رویکردهای عمده خبری - ارتباطی و در قالب‌های نوشتاری - چاپی، یا دیداری و شنیداری در این میان نقش مؤثری ایفا می‌کنند. خبرگزاری‌ها از مراکز عمده گردآوری، سازمان‌دهی و اشاعه اخبار به‌شمار می‌آیند. در این میان عوامل مؤثری وجود دارند که به جریان گسترده اطلاعات در عرصه جهانی کمک می‌کنند. شبکه یکی از حوزه‌های مؤثر در این زمینه به‌شمار می‌آید. از سوی دیگر ارزش بالای اطلاعات در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های کلان جوامع به‌وضوح قابل مشاهده است. اطلاعات در کاربردهای خاص خود به شیوه‌های متعددی به نتایج سودمندی می‌انجامد.

ارزش اطلاعات ذاتی نیست، بلکه در استفاده‌ای است که از آن می‌شود. از این موارد استفاده، منافعی حاصل می‌آید که برای مالک اطلاعات سودمند است؛ سودی که بدون آن هرگز حاصل نمی‌آید. اگر دسترسی به اطلاعات، چه از نظر مالی یا سیاسی کنترل شود، کسانی که به آن دسترسی ندارند، از منافع بالقوه آن محروم خواهند ماند. این مباحث، مفاهیم غنای اطلاعات و فقر اطلاعات و رابطه آنها با توسعه اقتصادی را تقویت می‌کنند (فیدر^۲، ۱۳۸۰؛ ص ۷۸). در همین راستا دسترسی بیشتر به اطلاعات از مجاری رسانه به تقویت بنیه اطلاعاتی می‌انجامد. پدیده‌ای که امروز در جهان غرب شاهد آن هستیم. اطلاعات در ساختارهای مدون، همواره سودمندی بیشتری دارد. اطلاعات خام ارزش بالایی ندارد. با پردازش به‌نگام و متناسب با نیازهای اطلاعاتی در سطوح کلان اجتماعی، ارزش این کالای فرهنگی به‌میزان زیادی افزایش پیدا می‌کند. ساماندهی وضع اطلاعات از عوامل مؤثر در ارزشمندی آن است. فرآیند پردازش اطلاعات و اخبار در سطح جهان از طریق مجاری عمده خبری، و اطلاع‌رسانی صورت می‌پذیرد. اطلاعات راهبردی نیز با بهره‌گیری از امکانات حفاظتی بادقت فراوان تولید شده، و سپس در شرایط ویژه امنیتی نگهداری می‌شود. دسترسی به اطلاعات در گستره جهانی با عبور از فیلترهای خاص قدرت‌های برتر جهانی همراه است. در این میان ارتباطات نقش مؤثری ایفا می‌کند. اطلاعات در بستر ارتباطات در فرآیند گردش اطلاعات به دگرگون‌سازی در گستره جهان می‌پردازد. ایده‌ها

ارزش اطلاعات ذاتی نیست، بلکه در استفاده‌ای است که از آن می‌شود

فرآیند پردازش اطلاعات و اخبار در سطح جهان از طریق مجاری عمده خبری، و اطلاع‌رسانی صورت می‌پذیرد

جهانی‌سازی؛ لزوم تغییر در انگاره توسعه، ۲۸ فروردین، پیوسته قابل دسترس در:

<http://iranwsis.org/Default.asp?C=IRAR&R=&I=67#BN67> [Accessed: 10, Apr, 2006]

۸. فیدر، جان (۱۳۸۰). جامعه اطلاعاتی، ترجمه: علی نوباوه و عباس گیلوری، تهران: نشر کتابدار.

۹. لیورا، لیچ ا. لوینگستون و م. سونیا (۱۳۸۳). رسانه‌های نوین جهانی و سیاست‌گذاری ارتباطات: نقش دولت در قرن بیست و یکم، ترجمه: لیدا کاووسی، ۲۰ آذر، سایت ایران و جامعه اطلاعاتی، این مقاله ترجمه‌ای است از فصل بیست و چهارم کتاب زیر:

Lievrow, Leah A. & Livingstone, Sonia M.(editors)(2002).The Handbook of New Media, Beverly Hills, Calif. sage Publications.

۱۰. مسعودی، امید (۲۰۰۵). روابط عمومی الکترونی در جامعه اطلاعاتی: تهدیدها و فرصت‌ها، پایگاه تخصصی روابط عمومی الکترونیک، پیوسته قابل دسترس در: <http://www.eprsoft.com/articles/archives/006407.html> [Accessed: 24, Apr, 2006]

۱۱. مور، ریچارد کی. (۱۳۸۴). دموکراسی و فضای سایبر، ترجمه: عبدالرضا زکوت روشندل، ۲۱ فروردین، پیوسته قابل دسترس در:

<http://iranwsis.org/Default.asp?C=IRAR&R=&I=199#BN199> [Accessed: 8, Apr, 2006]

۱۲. میرعابدینی، احمد (۱۳۸۲). بازتاب نظریه‌های توسعه در نظریه‌های جامعه اطلاعاتی با نگاهی به برنامه سوم توسعه ایران، پیوسته قابل دسترس در:

<http://iranwsis.org/Default.asp?C=IRAR&R=&I=33#BN33> [Accessed: 24, Apr, 2006]

13. Grosswiler, Paul(2001)Jürgen Habermas: Media Ecologist? Proceedings of the Media Ecology Association, Volume 2, p.2231-. Available: <http://www.media-ecology.org/publications/proceedings/v2/Grosswiler02.pdf> [Accessed: 26, Feb., 2007].

14. Smith, Anthony(1980) The geopolitics of information : how Western culture dominates the world. New York : Oxford University Press.

33. Broadcasting

34. Dahlgren

35. Acculturation

36. Superordination

37. Subordination

38. Oliver Stone

39. TWI

40. ABC

41. Orwell

42. Pop Music

43. Nelson Mandela

44. Sunday bloody sunday

45. Richard Wagner

46. Robert Zimmerman

47. Bob Dylan

48. Vaclav Havel

49. Paul Simon

50. General Pinochet

51. Victor Jara

52. Feather

مأخذ:

۱. اوحدی، مسعود (۱۳۸۳). رسانه‌ها و جهانی‌شدن فرهنگ، سایت آینده نگر. پیوسته قابل دسترس در:

http://www.ayandehnegar.org/af_1.php?news_id=511 [Accessed: 24, Oct., 2006]

۲. پهلوان، چنگیز (۱۳۸۲). فرهنگ‌شناسی: گفتارهایی در زمینه فرهنگ و تمدن، تهران: قطره.

۳. تامپسون، جان بروکشایر (۱۳۸۰). رسانه‌ها و مدرنیته: نظریه اجتماعی رسانه‌ها، ترجمه: مسعود اوحدی، تهران: سروش.

۴. دادس، کلاوس (۱۳۸۴). ژئوپلیتیک در جهان متغیر، ترجمه: زهرا احمدی‌پور، تهران: بلاغ دانش.

۵. دالگرن، پیتر (۱۳۸۰). تلویزیون و گستره عمومی جامعه مدنی، ترجمه: مهدی شفقتی، تهران: سروش.

۶. دیندار فرکوش، فیروز و حسین صدری‌نیا (۱۳۸۳). روابط عمومی و رسانه‌ها، تهران: سایه روشن.

۷. رضوی‌زاده، نورالدین (۱۳۸۳). عصر ارتباطات و